

установлень відкрив простір для довільного тлумачення їх прав та обов'язків. По-друге, відсутність матеріального забезпечення та визначення строку служби ставили кандидатів у тяжкі умови. По-третє, головною проблемою стала неперспективність: шанси отримати врешті-решт звання судді були мізерними. Відтак, модель інституту кандидатів на посади по судовому відомству за реформою 1864 року була перспективною, але потребувала істотних вдосконалень.

Використані джерела:

1. *Муравьев Н. В.* Кандидаты на судебные должности. Вопрос судоустройства и судебной политики / Н. В. Муравьев. – М., 1886. – 179 с.
2. Объяснительная записка к проекту новой редакции Учреждения судебных установлений // Высочайше учрежденная комиссия для пересмотра законоположений по судебной части. – Т. 2. – Ч. 2. – СПб., 1900. – С. 180-220.
3. О распределении круга лиц, могущих быть определяемыми в кандидаты на должности по судебному ведомству: Высочайше утвержденное мнение Государственного совета от 26 июня 1867 г. № 44761 // ПСЗРИ [собрание второе] – Т. XLII., Отд. 1. – СПб., 1867. – С. 1039.
4. Судебные уставы 20 ноября 1864 г. – Ч. 3. – СПб., 1867. – 567 с.

Sereda O. V. Институт кандидатов на должности судебного ведомства в механизме формирования корпуса судей Российской империи.

В статье определено место и роль института кандидатов на должности по судебному ведомству в механизме формирования судейского корпуса. Раскрыты элементы правового статуса кандидатов: порядок его приобретения, права и гарантии службы в этом звании, особенности привлечения к ответственности. Определены главные проблемы правового регулирования их деятельности.

Ключевые слова: судебная реформа 1864 г., судейский корпус, судьи, кандидаты на должности по судебному ведомству.

Sereda O. V. Institute of candidates for positions of judicial department in the mechanism of formation of the case of judges of the Russian Empire.

The article defines the place and role of the institution in the candidates for the positions by judicial department in the mechanism of formation of the judicial case. It is opened elements of legal status of candidates: an order of its acquisition, rights and guarantees of service in this rank, feature of accountability. The main problems of legal regulation of their activity are defined.

Keywords: judicial reform of 1864, judicial case, judges, jurors, candidates for the positions by judicial department.

УДК 930:37(477) “1917/1918”

Шитий С. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТКУ І
ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ВІДОМСТВА УКРАЇНСЬКОЇ
НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ**

Проаналізовано загальні і спеціальні історіографічні джерела і систематизовано основні наукові праці за тематикою дослідження проблем створення, становлення, розвитку і функціонування вищих державних органів управління освітою Української Народної Республіки

доби Української Центральної Ради. Визначено основні напрямки наукових досліджень згаданої тематики, а також визначено малодосліджені аспекти вказаної проблеми.

Ключові слова: органи управління освітою, освітнє відомство, національна освітня система, Українська Народна Республіка, Українська Центральна Рада.

Аналіз досвіду діяльності органів управління освітою в Україні у комплексі з визначенням євроінтеграційного вектору розвитку держави, а відповідно і освітньої системи визначає необхідність відновлення історичного досвіду розбудови і управління освітою, а також відродження культурно-освітніх зв'язків з європейським освітнім простором. Цей процес необхідно починати з систематизації наукових досліджень і історіографічних джерел у галузі управління освітою доби відновлення української державності, в першу чергу, у часи Української Центральної Ради.

До вагомих досліджень цього напрямку віднесемо наукові праці Н. В. Агафонові, С. Г. Благовісного, В. Г. Богуславської, С. В. Бутівченко, Л. І. Бдєєвої, Л. В. Дідух, О. А. Денисенко, О. О. Драч, О. В. Дудник, С. Л. Заварського, Н. Ю. Задираки, П. П. Захарченка, А. Ю. Іванові, А. А. Кравченко, Л. М. Кривошеєвої, Г. Г. Кучерова, О. В. Малюти, С. І. Нестулі, Т. О. Подковенко, Л. Ф. Приходько, Д. Ф. Розовика, І. Ю. Сурцевої, О. В. Хвільнюка, О. М. Цапка, Т. О. Чугуя та інших.

Стрімкий і стабільний розвиток сучасної України неможливий без проведення низки ефективних реформ. Однією з перших має бути реформа, яка забезпечить нову якість національної освіти. Для досягнення цієї мети треба передусім провести комплексне, змістовне дослідження правових проблем утворення і діяльності українських органів управління освітою у 1917–1918 рр. Розпочинати слід з аналізу вітчизняної історіографії і наукових праць українських істориків, вчених інших галузей гуманітарної науки і, на жаль, небагатьох юристи.

За походженням, змістом, формою та науковою цінністю документи і матеріали досліджуваного періоду автор поділяє на три основні історіографічні напрями і декілька груп.

Першим і найменш змістовним є напрям радянської історіографії, де вкрай негативно описувалося все, пов'язане з Українською Центральною Радою (УЦР), Українською Народною Республікою (УНР) і будь-якою українською державністю, відокремленою від Росії.

Набагато більш змістовним є напрям зарубіжної історіографії, представники якого в більшості своїй брали участь в Українській революції і змушені були емігрувати з України після втрати нею незалежності. Вони вперше опублікували в закордонних виданнях і виданнях діаспори нормативні акти і документи органів управління освітою УНР доби УЦР, а також наукові і біографічні праці, що містять цінні для дослідження відомості.

Третім напрямом є сучасна українська історіографія, дослідження якої свідчить, що проблема освіти УНР доби УЦР активно розроблялася українськими істориками і педагогами, в той час як проблема органів управління освітою УНР доби УЦР, за деякими винятками, залишалася поза увагою дослідників-правознавців.

Автор виділяє такі основні історіографічні групи джерел:

1. Основними для історико-правового аналізу є нормативні джерела – документи та законодавчі акти УЦР і Генерального Секретаріату (ГС) – її уряду, організацій і

твори діячів у галузі народної освіти, діловодство державних установ, які частково зберігаються в архівах, а частково опубліковані у 1917–1920 рр. Науковий інтерес представляють матеріали кількох фондів ЦДАВО України: фонд 166 “Міністерство освіти України”, фонд 1063 “Рада народних міністрів Української Народної Республіки”, фонд 1064 “Рада міністрів Української Держави”, фонд 1115 “Українська Центральна рада” і, звичайно, фонд 2581 “Народне міністерство освіти Української Народної Республіки”, в яких містяться тексти як загальних законопроектів, так і окремих законопроектів у галузі освіти. Документи останніх місяців роботи органів управління освітою УНР доби УЦР містяться у фонді 2201 “Міністерство Освіти Української Держави”.

2. Періодика 1917–1920 рр. До цієї групи джерел слід віднести передусім газети, які видавалися урядами УЦР. Серед них важливе значення мала газета “Вісті з Української Центральної Ради”, яка почала виходити з 19 березня 1917 р. У 1917–1918 рр. з’явилося кілька інших щоденних газет, серед яких провідне місце займав “Вісник Генерального Секретаріату”. Крім того, сюди відносяться педагогічні періодичні видання того часу. Проблеми освіти розглядалися на сторінках часопису “Вільна українська школа”, друкованому органі Всеукраїнської вчительської спілки. Виходив цей часопис у Києві з вересня 1917 р. до червня 1918 р. На його сторінках професійно обговорювалися проблеми освіти, чому сприяла та обставина, що до редакції входили відомі українські громадські діячі та педагоги – О. К. Дорошкевич, О. Ф. Музиченко, Я. Ф. Чепіга, С. О. Сірополко, П. І. Холодний, С. Ф. Русова та ін. У статтях, які друкувалися на сторінках часопису, формулювалися принципи єдиної загальноосвітньої світської освіти, розглядалися проблеми українізації, демократизації школи, повідомлялися шкільні новини.

3. Мемуарна література допомогла краще зрозуміти суспільно-політичну атмосферу тих часів.

Спогади людей, котрі брали участь у революційних подіях – М. С. Грушевського, Д. І. Дорошенка, Н. Д. Полонської-Василенко, – допомагають розкрити таємні пружини та важелі інституцій Української держави. Водночас слід відмітити, що частина цих мемуарів містить значну кількість законодавчих актів та інших документів українських урядів, що, безперечно, розширює джерельне поле дослідження.

4. І, без сумніву, для детального дослідження всіх аспектів проблеми необхідно перш за все систематизувати і вивчити напрацювання всіх тих, хто займався цією темою до цього дослідження. Вивчити матеріал потрібно, бо детальне і конструктивне дослідження можливе лише на основі напрацювань попередників, з урахуванням їх відкриттів і думок. Найбільш фундаментальними в цьому контексті є наукові дослідження та монографії. Оскільки, як уже було сказано вище, фундаментальних правових наукових досліджень за обраною темою нині немає, хоча було здійснено дослідження за тематикою, близькою до досліджуваної, але не буде зайвим звернутися до робіт у галузі інших наук, де подібні дослідження були здійснені. Період УЦР УНР є надзвичайно цікавим не лише у правовому, а й в історичному та політичному аспектах. Починати слід було б із правових досліджень, але, на жаль, таких дисертацій на сьогоднішній день зовсім небагато, а ті, що є, вивчають систему законодавства в цілому і майже не розглядають освітнього законодавства.

Наприклад, Н. Ю. Задирака розглянула окремі аспекти правової системи УНР у першому розділі своєї роботи “Теоретико-правові питання законотворчості” [1; 9].

Мета згаданого наукового дослідження полягає у проведенні комплексного теоретико-правового дослідження поняття, змісту, стану та результатів процесу законотворчості, а також у з'ясуванні сучасного стану і перспектив розвитку законотворчого процесу в Україні, ролі та місця в цьому процесі законотворчого органу [1; 2].

Результати роботи Н. Ю. Задираки хоч і мають важливе теоретичне та практичне значення для сучасної України, але не містять аналізу законотворчості окремих органів державної влади і управління освітою, а також посилянь до досліджуваного нами періоду і органу, тому для даного дослідження використані бути не можуть [1; 13-14].

Значно глибше систему законодавства УЦР УНР вивчено в роботі А. Ю. Іванової “Законодавчий процес і законодавча техніка у період Центральної Ради, Гетьманату та Директорії” (2005 р.). Метою цього дослідження є виявлення і узагальнення досвіду УЦР, Гетьманату П. Скоропадського (Української Держави) та Директорії з питань законодавчого процесу і законодавчої техніки та внесення пропозицій щодо його використання [2; 2].

На особливу увагу в контексті досліджуваного періоду заслуговує другий розділ, котрий має назву “Становлення законодавчого процесу і законодавчої техніки у період Української Центральної Ради”. В ньому розглядаються та аналізуються положення нормативних актів, предметом регулювання яких був процес прийняття законодавчих актів, вивчається відповідна практика органів влади [2; с. 8-9].

Як було сказано вище, правових дисертацій по системі освіти і роботі освітнього відомства досліджуваного періоду майже немає, тому варто звернутися до близьких за тематикою історичних досліджень. Одним із перших була робота під назвою “Становлення і розвиток шкільництва і педагогічної думки в Українській Народній Республіці (1917–1920 рр.)” дослідниці М. М. Собчинської (1995 р.). Метою цієї дисертаційної роботи визначено дослідження процесу становлення і розвитку національної школи та педагогічної думки в УНР [3; 8]. У висновках автор відзначає, що стан народної освіти в Україні визначався передусім суспільно-економічними факторами. Саме вони зумовлювали необхідність зростання кількості шкіл. Здобуття Україною незалежності після лютого 1917 р. створило сприятливі умови для формування і розвитку національної школи. За короткий час, незважаючи на різні труднощі і складні умови, в УНР було проведено на основі досягнень прогресивної вітчизняної і зарубіжної педагогіки реформу освіти і створено національну загальноосвітню та професійну школу. Нова українська школа була насамперед національно-державною, для всіх доступною, виховуючою, діяльною і єдиною. Її створення відбувалося переважно шляхом українізації російськомовних шкіл і відкриття нових. Процес формування національної школи проходив особливо успішно в період Української Центральної Ради і Директорії [3; 17].

Більш повно зрозуміти особливості суспільно-політичної ситуації досліджуваного періоду дозволяють дослідження проф. Б. І. Андрусишина “Створення Нарком-праці України і його діяльність (листопад 1918 – серпень 1919 рр.)” [4; 11-16] і “Робітнича політика українських урядів (1917–1920 рр.)” [5; 2-20].

Продовжила досліджувати освітнє відомство періоду УЦР професор Н. Ю. Ротар у своїй праці “Діяльність українських національно-демократичних урядів в галузі освіти (1917–1920 рр.)” (1996 р.). Метою дослідження було обрано розкриття принципів та напрямів діяльності українських національно-демократичних урядів зі створення національної системи освіти, форм і методів, які застосовувалися при цьому місцевими органами управління освітою України у 1917–1920 рр. [6; 8].

Окрім загальних історичних досліджень системи освіти обраного періоду, велику цінність представляють дослідження окремих її елементів, таких як, наприклад, музейництво, що було складовою частиною освітньої системи до виділення культурного відомства з освітнього. Цю галузь досліджувала Р. В. Маньковська у своїй праці “Музейництво в Україні: питання теорії і практики (1917 – червень 1941 рр.)” (1997 р.). Дослідниця поставила собі за мету науково осмислити, відповідним чином узагальнивши історичний досвід, з’ясувати магістральні тенденції розвитку музейної справи у 1917–1941 рр. як основу подальшої розробки теоретичних засад музейництва в Україні [7; 7].

Особливий внесок у дослідження історичних процесів формування системи освіти УНР періоду УЦР зробила дослідниця Н. А. Сорочан у своїй роботі “Формування системи управління освітою в Україні за доби Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.)” (1998 р.), де, окрім іншого, здійснила спроби проаналізувати окремі документи освітнього відомства досліджуваного періоду. Метою свого дослідження Н. А. Сорочан визначила ґрунтовний аналіз процесу створення і діяльності апарату управління освітою за доби УЦР, визначення його місця й ролі у відродженні української державності та національної системи освіти. Новизна дисертації Н. А. Сорочан полягає в тому, що в ній уперше комплексно вивчається процес формування системи управління освітою в Україні за доби УЦР. Висвітлюється велика кількість проблем і перешкод, котрі подолали українські державотворці доби УЦР задля побудови національної системи освіти в Україні, відзначена особлива роль громадських організацій у формуванні системи освіти [8; 2-3].

Вагомий внесок у дослідження проблематики становлення системи освіти в Україні у добу визвольних змагань своєю працею “Становлення основ національної системи освіти в Україні за доби Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.)” зробила дослідниця І. Г. Передерій (1998 р.), яка поставила за мету дослідження виявити стан реформування освітньої системи України на національній основі в добу УЦР. Новизна згаданої дисертаційної роботи визначається тим, що в ній розглядається комплекс питань, які в такому аспекті і в таких хронологічних межах ще не висвітлювалися. Зокрема проаналізовані ключові проблеми співвідношення народно-громадських та державно-правових засад у національно-освітніх перетвореннях [9; 7-9].

Корисним для автора було дослідження “Становлення національної системи освіти в Україні 1917–1920 рр.” Н. В. Агафонові (1998 р.), котра поставила за мету відтворити в історичній послідовності процес становлення національної системи освіти в Україні у 1917–1920 рр., розкрити методологічні аспекти вибору та історичну обумовленість пропагованих в означений період перспектив розвитку освітньої галузі, осмислити рівень узгодженості ініційованих представниками різних політичних систем влади реформ освітньої системи з реальним економічним і політичним статусом. Новизна роботи Н. В. Агафонові полягає в акцентуації уваги на

визначальній ролі в процедурі становлення системи освіти організованого освітнього руху, що мав вагомий дореволюційний досвід [10; 3-4].

До досліджень, що розкривають сутність діяльності окремих підрозділів освітнього відомства в досліджуваній період, належить також робота С. І. Нестулі “Роль наукової та творчої інтелігенції в становленні Всеукраїнського Археологічного комітету (1917 – початок 30-х років)” (1998 р.). Метою дослідження автор вбачає у з’ясуванні ролі учених, діячів культури і мистецтва в становленні Всеукраїнського Археологічного комітету, обґрунтуванні та реалізації ними головних підвалин і організаційних форм його діяльності, утвердженні Комітету як провідного академічного центру координації пам’яткознавчих студій в Україні [11; 6].

Ще одним кроком у розкритті історичних аспектів формування національної системи освіти в Україні у період УЦР є робота Ю. В. Телячого “Реформа української загальноосвітньої школи в роки національно-демократичної революції (1917–1920): історичний аспект” (2000 р.). Метою вказаної дисертаційної роботи було з’ясування основних принципів, напрямів, форм і методів, які забезпечували механізм реформування та їх впровадження в практику загальноосвітньої школи 1917–1920 рр. Наукова новизна одержаних Ю. В. Телячим результатів визначалася постановкою і втіленням його авторської концепції дослідження, аналізу і викладу власного бачення процесу реформ у сфері освіти в 1917–1920 рр. [12; 2].

На відміну від попередніх досліджень, у роботі “Народна освіта України в добу національно-демократичної революції 1917–1920 рр.” В. Г. Богуславської (2001 р.) мета дослідження полягає у вивченні діяльності урядів, органів місцевого самоврядування, освітніх установ, громадських організацій зі створення системи народної освіти в умовах незалежної демократичної України [13; 5].

Цінні для дослідження відомості також було знайдено в дисертаційній роботі С. В. Майборода “Державне управління вищою освітою в Україні: структура, функції, тенденції розвитку (1917–1959 рр.)” (2002 р.). Метою вказаної роботи є науково-теоретичне обґрунтування сутності, закономірностей, структурування, функціонування, еволюції управління вищою освітою як особливої цілісності й органічної частини освітньої системи в Україні й на цій основі виявлення можливостей використання нагромадженого позитивного досвіду в сучасних умовах, що неможливо було б здійснити без урахування відповідного досвіду періоду визвольних змагань [14; 5].

Крім вищезгаданих, високу цінність для розкриття теми дослідження мали праці, які висвітлюють процеси організації і становлення окремих елементів освіти в період, що передував досліджуваному. Серед них слід назвати роботу дослідниці О. О. Драч “Розвиток початкової освіти на Україні (1861–1917 рр.)” (2002 р.), у якій проаналізовано досвід реформування та розвитку системи початкової освіти в Україні у період 1861–1917 рр., узагальнено й висвітлено основні тенденції та найхарактерніші особливості діяльності української початкової школи. Здійснено спробу проаналізувати історію розвитку початкової освіти в Україні у 1861–1917 рр., кількісні та якісні зміни відповідно до політики уряду [15; 4-5].

У подібному контексті цікавою є робота “Українська загальноосвітня середня школа у період визвольних змагань (1917–1920 рр.)” А. А. Кравченко (2002 р.), яка поставила за мету відтворити процес становлення української загальноосвітньої

середньої школи в період визвольних змагань 1917–1920 рр. [16; 3-4].

Спробу розкрити історичні особливості формування вищих державних органів виконавчої влади в УНР періоду УЦР здійснила І. М. Лебедева у своїй роботі “Створення уряду Української Народної Республіки і формування системи виконавчої влади (червень 1917 р. – квітень 1918 р.)” (2003 р.), у якій проаналізовано процес створення системи органів виконавчої влади УНР доби УЦР, виявлено його основні тенденції, вивчено й систематизовано історичний досвід, набутий на цьому шляху, висвітлено процес створення ГС як виконавчого органу громадської організації і перетворення його у вищий орган виконавчої влади суверенної держави, показано процес формування розгалуженої системи органів виконавчої влади УНР, визначено основні етапи цього процесу, розкрито головні особливості й тенденції кожного з них [17; 3-4].

Більш повно зрозуміти принципи формування нормативної основи діяльності освітнього відомства досліджуваного періоду дозволяє робота Т. О. Подковенко “Становлення системи законодавства України в 1917–1920 роках (Українська Центральна Рада, Гетьманат П. Скоропадського, Директорія УНР)” (2004 р.), у якій виявлено закономірності та особливості становлення і розвитку законодавства України періоду відродження української державності на початку ХХ ст., зокрема системи законодавства України періоду 1917–1920 рр. Сформульовані в праці положення та висновки розширюють і поглиблюють пізнання основ законодавчої діяльності України на різних етапах її розбудови як єдиного процесу правотворчості, спрямованого на утвердження незалежної держави [18; 5-6].

Не менш важливим елементом даного дослідження є вивчення освітньої діяльності різноманітних громадських об'єднань і організацій, що фактично сформували основу майбутньої національної системи освіти УНР. У цьому авторові дуже допомогла робота Л. І. Бадєєвої “Діяльність товариства “Просвіта” на Лівобережній Україні у ХХ ст.” (2004 р.). Особливу цінність для автора становить другий розділ роботи “Зародження та діяльність товариства “Просвіта” у дореволюційний період”, де Л. І. Бадєєва розкриває основні тенденції розвитку освіти та культури на Лівобережній (підросійській) Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., заснування культурно-освітнього товариства та основні форми його діяльності. Третій розділ, що має назву “Діяльність “Просвіти” в 1917–1922 рр. “Радянізація”, ліквідація товариства та репресії проти просвітян у 20-30-ті роки”, присвячено дослідженню основних форм діяльності товариства “Просвіта” в період української національно-демократичної революції [19; 10-11].

На особливу увагу заслуговує докторська дисертація професора Д. Ф. Розовика “Національно-культурне будівництво в Україні 1917–1920 рр.” (2004 р.), у якій науковець визначає освіту як основний інструмент культурного будівництва і здійснює глибоке дослідження її системи [20; 10-15].

Крім того, для більш повного розуміння системи освіти досліджуваного періоду корисно вивчити освітню діяльність українських національних громадських організацій і за межами України. Для досягнення цієї мети доцільно використати роботу Л. М. Кривошеєвої “Національно-освітня діяльність Союзу Визволення України в таборах військовополонених українців (1914–1918 рр.)” (2009 р.). У своїй дисертації авторка поставила за мету висвітлити місце й роль СБУ в розбудові

системи національно-просвітньої роботи в таборах військовополонених українців на території Австро-Угорщини та Німеччини періоду Першої світової війни. А наукову новизну дисертаційної роботи Л. М. Кривошеєвої визначає те, що вперше в українській історіографії здійснено спробу комплексного дослідження системи національно-просвітньої діяльності СВУ в таборах військовополонених українців періоду Першої світової війни [21; 1-2].

Багато фактичних матеріалів про українську освітню систему, вищі органи управління освітою чи взагалі будь-який її елемент можна почерпнути з монографії “Історія освіти в Україні” видатного українського вченого, очевидця і безпосереднього учасника подій досліджуваного періоду С. О. Сірополка [22; 21-22].

У монографії професора О. М. Завальнюка “Утворення і діяльність державних українських університетів (1917–1921 рр.)” на основі багатої архівно-документальної бази, здобутків вітчизняних і учених діаспори вивчається багатогранний процес утворення та діяльності державних українських університетів у 1917–1921 рр. через з’ясування основних чинників, що сприяли утворенню університетів і всіх важливих складових життя національних вищих шкіл. Монографія О. М. Завальнюка може бути використана для розкриття певних історичних аспектів історико-правового дослідження діяльності вищого освітнього органу доби визвольних змагань (березень 1917 – квітень 1918 рр.) [23; 3-4].

Іншою монографією, яка заслуговує на увагу і використана в дослідженні, є робота І. Л. Лікарчука “Міністри освіти України”, у якій автор детально описує життя і професійну діяльність керівників освітнього відомства України, у тому числі й видатних діячів періоду Центральної Ради [24; 7-26].

Також досліджуваний період був розглянутий у монографії В. П. Капелюшного, де автор аналізує діяльність вищих державних органів і дає їм історичну оцінку. У монографії на широкому історіографічному та фактичному матеріалі комплексно досліджено провідні тенденції розвитку знань з історії українського державотворення доби національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. До історіографічного аналізу залучені основні публікації з проблеми українських і зарубіжних учених. Домінуюче місце займає історіографічний аналіз наукового доробку сучасних вітчизняних дослідників, опублікованого після проголошення суверенітету і державної незалежності України. Автор висвітлює ряд дискусійних питань історіографії проблеми [25; 2-3].

Крім історичних досліджень, варто також звернутись і до політологічних. На основі одного з таких досліджень автор Д. Б. Яневський підготував монографію, у якій розглянуто діяльність вищих державних органів УНР, під назвою “Політичні системи України 1917–1920 рр.: спроби творення і причини поразки”. Монографія являє собою новий крок у вивченні передумов визвольних змагань українського народу 1917–1921 рр., їх перебігу і багатопланових причин поразки. В роботі знайшли відображення всі стадії політичної еволюції України тієї доби аж до утвердження державності радянського зразка. Автор чи не вперше у вітчизняній історіографії робить спробу розглянути події і політичні спрямування різних течій в українській революції у набагато ширшому контексті світової геополітики, з’ясувати типологію української версії соціалістичних перетворень, прослідкувати становлення і визначити перспективність української зовнішньої та внутрішньої політики того часу на

значному за обсягом і ретельно дібраному матеріалі конституційного процесу та законотворчості, окреслити етапи становлення політичної системи самостійної української державності поч. ХХ ст., запровадити до аналізу політичних перспектив українських політичних течій геополітичні категорії. Монографія Д. Б. Яневського підходить і для історико-правових досліджень [26; 3].

Висновки. З наведеного вище стає зрозуміло, що досліджуваний період був досить докладно розглянутий фахівцями-дослідниками різних наукових напрямів, але правова природа діяльності освітнього відомства доби УЦР досліджена не була. Тому автор вважає, що результати роботи згаданих науковців разом з іншими згаданими джерелами є достатньою науковою основою для проведення ґрунтовного історико-правового наукового дослідження роботи вищого органу управління освітою періоду УЦР УНР.

Використані джерела:

1. *Задирака Н. Ю.* Теоретико-правові питання законотворчості : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Наталя Юріївна Задирака ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К., 2005. – 16 с.
2. *Іванова А. Ю.* Законодавчий процес і законодавча техніка у період Центральної Ради, Гетьманату та Директорії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень” / А. Ю. Іванова ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2005. – 20 с.
3. *Собчинська М. М.* Становлення і розвиток шкільництва і педагогічної думки в Українській Народній Республіці (1917–1920 р.р.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Теорія та історія державного управління” / М. М. Собчинська ; Український державний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 1995. – 24 с.
4. *Андрусишин Б. І.* Створення Наркомату праці України і його діяльність (листопад 1918 – серпень 1919 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.02 “Всесвітня історія” / Б. І. Андрусишин ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1990. – 18 с.
5. *Андрусишин Б. І.* Робітнича політика українських урядів (1917–1920 рр.) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : спец. 07.00.01 “Історія України” / Б. І. Андрусишин ; НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 1997. – 44 с.
6. *Ротар Н. Ю.* Діяльність українських національно-демократичних урядів в галузі освіти (1917–1920 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Наталя Юріївна Ротар ; Чернівецький держ. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 1996. – 22 с.
7. *Маньковська Р. В.* Музейництво в Україні: питання теорії і практики (1917 – червень 1941 рр.) : автореф. дис. канд. іст. наук: спец. 07.00.01: Історія України / Р. В. Маньковська ; НАН України, Інститут історії України. – К., 1997. – 21 с.
8. *Сорочан Н. А.* Формування системи управління освітою в Україні за доби Центральної ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 : Історія України / Н. А. Сорочан ; Харківський держ. ун-т. – Х., 1998. – 17 с.
9. *Передерій І. Г.* Становлення основ національної системи освіти в Україні за доби Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01: Історія України / І. Г. Передерій. – Київ, 1998. – 19 с.
10. *Агафонова Н. В.* Становлення національної системи освіти в Україні: 1917–1920 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 “Історія України” / Н. В. Агафонова ; Одеський держ. економічний ун-т. – О., 1998. – 16 с.
11. *Нестуля С. І.* Роль наукової та творчої інтелігенції в становленні Всеукраїнського Археологічного комітету (1917 – початок 30-х років) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01: Історія України / С. І. Нестуля ; Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 1998. – 17 с.
12. *Телячий Ю. В.* Реформа української загальноосвітньої школи в роки національно-демократичної революції (1917–1920): історичний аспект : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Юрій

- Васильович Телячий ; Чернівецький національний ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2000. – 16 с.
13. *Богуславська В. Г.* Народна освіта в добу національно-демократичної революції 1917–1920 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / В. Г. Богуславська ; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2001. – 19 с.
 14. *Майборода С. В.* Державне управління вищою освітою в Україні: структура, функції, тенденції розвитку (1917–1959 рр.) : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. управління: спец. 25.00.01 : Теорія та історія державного управління / С. В. Майборода ; Українська академія держ. управління при Президентові України. – К., 2002. – 36 с.
 15. *Драч О. О.* Розвиток початкової освіти в Україні (1861–1917 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Оксана Олександрівна Драч ; Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2002. – 17 с.
 16. *Кравченко А. А.* Українська загальноосвітня середня школа в період визвольних змагань (1917–1920 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 “Історія України” / А. А. Кравченко ; Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 2002. – 18 с.
 17. *Лебедева І. М.* Створення уряду Української Народної Республіки і формування системи виконавчої влади (червень 1917 р. – квітень 1918 р.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01: Історія України / І. М. Лебедева ; Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 2003. – 19 с.
 18. *Подковенко Т. О.* Становлення системи законодавства України в 1917-1920 роках (Українська Центральна Рада, Гетьманат П. Скоропадського, Директорія УНР) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 : Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень / Т. О. Подковенко ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 21 с.
 19. *Бадеева Л. І.* Діяльність товариства “Просвіта” на Лівобережній Україні у ХХ столітті : автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / Л. І. Бадеева ; Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2004. – 20 с.
 20. *Розовик Д. Ф.* Національно-культурне будівництво в Україні у 1917–1920 рр. : автореф. дис. ... д-ра іст. наук: спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень” / Д. Ф. Розовик ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 38 с.
 21. *Кривошеева Л. М.* Національно-просвітня діяльність Союзу визволення України в таборах військовополонених українців (1914–1918 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01: Історія України / Л. М. Кривошеева ; Запорізький національний ун-т. – Запоріжжя, 2009. – 20 с.
 22. *Сірополко С. О.* Історія освіти в Україні / С. О. Сірополко ; ред. Ю. Вільчинський, Л. Масенко ; Український Вільний Ун-т, Друзі товариства ім. Григорія Ващенко. – К. : Наукова думка, 2001. – 912 с.
 23. *Завальнюк О. М.* Утворення і діяльність державних українських університетів (1917–1921 рр.) : [монографія] / О. М. Завальнюк ; Кам’янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. – Кам’янець-Подільський : Аксіома, 2011. - 643 с.
 24. *Лікарчук І. Л.* Міністри освіти України : у 2 т. / І. Л. Лікарчук. – К. : Видавець Ешке О. М., 2002. – Т. 1 : (1917–1943 рр.). – 328 с.
 25. *Капелюшний В. П.* Здобута і втрачена незалежність : історіограф. нарис укр. державності доби національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.) / В. П. Капелюшний ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : Олан, 2003. – 607 с.
 26. *Яневський Д. Б.* Політичні системи України 1917–1920 років: спроби творення і причини поразки / Д. Яневський. – К. : Дух і літера, 2003. – 767 с.

Шитый С. И. Историография проблемы становления, развития и функционирования образовательного ведомства Украинской Народной Республики времен Украинской Центральной Рады.

Проанализированы общие и специальные историографические источники и систематизированы основные научные труды по тематике исследования проблем создания, становления, развития и функционирования высших государственных органов управления образованием Украинской Народной Республики времен Украинской Центральной Рады. Определены основные направления научных исследований упомянутой тематики, а также определены малоизученные аспекты указанной проблемы.

Ключевые слова: органы управления образованием, образовательное ведомство, образовательная система, Украинская Народная Республика, Украинская Центральная Рада.

Shyti S. Historiography problems of formation, development and functioning of the educational department of Ukrainian People's Republic, the Ukrainian Central Council.

The common and special historiographical sources and systematized basic scientific work on the subject of research problems of creation, formation, development and operation of public higher education authorities Ukrainian People's Republic era Ukrainian Central Council. The main research areas mentioned topics, and also the less explored aspects of this problem.

Keywords: education authorities, educational department, national education system, Ukrainian People's Republic, the Ukrainian Central Council.

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

УДК 340.132

Білозьоров Є. В., Кривицький Ю. В.
Національна академія внутрішніх справ

КАЗУАЛЬНЕ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ

У статті розглянуто природу казуального тлумачення норм права як явища правової дійсності. Проаналізовано основні підходи до розуміння сутності казуального тлумачення норм права, охарактеризовано його різновиди. Особливу увагу приділено дослідженню напрямів розвитку та вдосконалення практики використання казуального тлумачення норм права.

Ключові слова: тлумачення норм права, казуальне тлумачення норм права, індивідуальне тлумачення норм права, судове тлумачення норм права, адміністративне тлумачення норм права.

Правильна й одноманітна реалізація норм права, винесення справедливих і обґрунтованих правових рішень неможливі без належного тлумачення норм права. У свою чергу діяльність з їх тлумачення не можлива без належним чином розробленого теоретичного підґрунтя. Тлумачення як фундаментальна філософсько-юридична категорія здавна привертає до себе увагу дослідників і має певне теоретичне висвітлення в юридичній і філософській літературі. Адже мистецтво тлумачення правових норм складає сутність юриспруденції й основу професійної підготовки юристів [1, с. 3; 2, с. 5]. Роль тлумачення норм права в сучасних умовах як окремого напрямку юридичної роботи тим більше зростатиме, чим більше будуть поглиблюватися процеси інтеграції та диференціації законодавства України, ратифікації міжнародно-правових актів, які мають інший рівень юридичної техніки, порядок застосування, що власне й зумовлює необхідність високоякісного тлумачення [3, с. 282].

Незважаючи на те, що дослідження проблематики тлумачення норм права належить до категорії “вічних”, усе ж особливої гостроти й актуальності воно набуває нині, в час реформаційних зрушень у суспільстві й державі, коли переглядаються фундаментальні положення юридичної науки [4, с. 3]. До категорії дискусійних питань